ardyti XVII a. išmūryti piliastrų pagrindai.

Kultūrinis sluoksnis varpinės išorėje, ties šio statinio pamatais stipriai apardytas dėl vėlesnės ūkinės veiklos. Aptikta tik šiek tiek keramikos dirbinių, iš kurių paminėtinas XVI a. polichrominis koklis. R tranšėjoje aptikta nedaug žmonių kaulų ir jų nuolaužų. Nesuardytų kapų nerasta. Tai patvirtina ankstesnių tyrimų duomenis apie tai, kad tarp varpinės R dalies ir Pilies gatvės yra buvusi laidojimo (perlaidojimo?) vieta.

Atkasus varpinės pamatų viršutinę dalį, radinių ar faktų, galinčių patikslinti varpinės mūro apatinės dalies datavimą, neaptikta.

The vicinity and basement of the bell tower of the Church of St John

In reconstructing the bell tower of the Church of St John, excavations were conducted in its basement and outside near its foundations. The architectural investigation established that the bell tower was built in 1610–1615 on the remains of a 15th-century masonry building. Authentic brick stairs from this period (Fig. 1), the continuation of which is in the masonry of the tower's E wall, were discovered in the basement. A fragment of a ceramic tile floor dating to the late 16th – early 17th century was found. It was determined that the cultural layer outside the tower near its S part is barely 70–80 cm deep; v. Jono Street was built in a higher location. The trench excavated outside the E wall of the tower's basement contained the remains of many masonry constructions and structures (Fig. 2). The remains of the wax (candle) workshop that stood here during the 18th–19th centuries and the remains of masonry structures dating to the first half of the 17th century were discovered near the S wall. One of these structures is the foundation of the masonry fence that enclosed the yard of the Church of St John on the S in the 17th–19th centuries.

Simonas Aleksandravičius,
Robertas Žukovskis

Šventųjų Pranciškaus Asyžiečio, Bernardino Sieniečio (Bernardinų) bei Šv. Onos bažnyčių ir bernardinų vienuolyno statinių ansamblis Vilniuje

2009 m. vasarą APC „Antiqua" atliko archeologinius tyrinėjimus Vilniuje, Maironio gatvėje 6, 8, 10, Šventųjų Pranciškaus Asyžiečio, Bernardino Sieniečio (Bernardinų) bei Šv. Onos bažnyčių ir bernardinų vienuolyno statinių ansamblio teritorijoje (776). Jie vykdyti už Šv. Onos bažnyčios varpinės, esančios Kristaus laiptų koplyčios viduje. Po antrame pastato aukšte esančia koplyčia, į kurią veda vadinamieji Kristaus laiptai, įrengtos keturios rūsio patalpos. Bendras tyrimų plotas siekė 55,6 m².

1617 m. Lydos arklininko J. Mitkevičiaus ir jo žmonos lėšomis sumūryta koplyčia rekonstruota 1752 m. Per 1812 m. karą ji buvo apgriauta ir 1820 m. atstatyta (*Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas,* V., 1988, t. I, p. 490). 1980 m. PKI (P. Tebelškis) atliko archeologinius-geologinius žvalgymus koplyčios rūsyje ir prie vienuolyno P tvoros. Po koplyčia esančiame rūsyje iki 40–50 cm gylio iškasti 2 geologiniai šurfai, pilkos žemės, smulkių griuvenų ir žvyro sluoksnyje aptikti pavieniai žmonių kaulai.

1 pav. Kapai 7–9 patalpoje 1. R. Žukovskio nuotr.
Fig. 1. Burials 7–9 in room 1.

Didžiausia (8,45x2,35 m) ***patalpa 1*** yra koplyčios ŠV dalyje. Tyrimų metu joje išskirti 4 kultūrinio sluoksnio horizontai. 25–40 cm storio sluoksnis I yra tamsiai pilka žemė, maišyta su smulkiomis griuvenomis, kalkių skiedinio trupiniais, medžio puvėsiais, pavieniais žmonių kaulais. Patalpos V dalyje šio sluoksnio apačioje aptikta daug medžio trūnėsių ir netvarkingai gulinčių žmonių kaulų. Vyrauja vaikų kaulai (ne mažiau kaip 27 individų). Sluoksnyje aptiktos XIX–XVIII a. buitinės keramikos, stiklinių butelių šukės.

Maišytas smėlio ir žvyro sluoksnis II buvo po sluoksniu I. Prie patalpos Š ir P pamatų jame aptiktas išplatėjimas iš kalkių skiedinio, ?x14,4x8 cm dydžio plytų ir lauko riedulių. Sluoksnyje rasti 4 nesuardyti ir apardyti griautiniai kapai. Mirusieji laidoti galva į V. *Kape 1* rastas apie 40 metų moters skeletas. Mirusioji laidota aukštielninka, ištiestomis kojomis, sulenktomis juosmens srityje rankomis. *Kapu 2* laikomas moters skeleto fragmentas (dešinioji koja, dešinysis dubenkaulis), aptiktas Š sienos pamate. Akivaizdu, jog mirusieji laidoti iki koplyčios pastatymo XVII a. pradžioje. *Kape 3* rastas 30–40 metų moters skeletas. Mirusioji laidota aukštielninka, ištiestomis kojomis, krūtinės srityje sulenktomis rankomis. *Kape 4* aptikta dalis vyro skeleto: dešinieji šlaunikaulis ir dubenkaulis, juostiniai slanksteliai, šonkauliai. Apatinė kojų dalis buvo po R pamatu. Sluoksnyje II aptikta ir pavienių žmonių kaulų, tarp kurių vyrauja vaikų kaulai, priklausantys ne mažiau kaip 17 individų.

Stambaus žvyro sluoksnyje III V ir R patalpos dalyse aptikti 7 griautiniai kapai (kapai 5–11). Mirusieji laidoti galva į V, aukštielninki, ištiestomis kojomis, juosmens arba pilvo srityje sulenktomis rankomis. *Kapas 5* yra 8–12 metų vaiko, *kapas 6* – vyro, kurio išliko tik skeleto fragmentai (dešinioji pusė buvo po P pamatu). Kapai 7–9 aptikti vienas greta kito, viename gylyje (1 pav.). *Kapas 7* buvo 25–35 metų moters, *kapas 8* – 30–40 metų vyro, *kapas 9* – apie 40 metų moters. Patalpos R dalyje aptikti 2 apardyti griautiniai kapai. *Kape 10* rastas vyro skeletas be kaukolės, *kape 11* – dalis vaiko skeleto: kojų kaulai, slanksteliai, šonkauliai.

Stambaus žvyro ir lauko riedulių sluoksnyje IV aptikti 3 griautiniai kapai. *Kape 12* rastas 10–12 metų vaiko skeletas. Mirusysis laidotas aukštielninkas, ištiestomis kojomis, krūtinės srityje sulenktomis rankomis. *Kapui 13* skiriamas apardytas skeletas: rankų kaulai, slanksteliai, šonkauliai. *Kape 14* palaidotas 8–12 metų vaikas. Skeletas apardytas, dešinioji mirusiojo pusė buvo po P pamatu. IV sluoksnyje pasiekta koplyčios pamatų apačia.

Patalpos viduryje rasta apskrita 1,9x1,5 m dydžio, 80 cm gylio duobė. Joje suversti žmonių kaulai, medžio (karstų) liekanos, audinių fragmentai, stiklinių butelių, buitinės keramikos šukės. Kaulai veikiausiai sunešti ir palaidoti iš tvarkomų Bernardinų bažnyčios kriptų. Pagal aptiktus šlaunikaulius nustatyta, kad kaulai priklausė ne mažiau kaip 79 individams.

8,95x1,05 m dydžio ***patalpa 2*** yra į P nuo patalpos 1 (2 pav.). Tyrimų metu išskirti 3 kultūrinio sluoksnio horizontai. 15–20 cm storio tamsiai pilkos žemės, maišytos su smulkiomis griuvenomis, kalkių skiedinio trupiniais, medžio puvėsiais sluoksnyje I surasti žmonių kaulai iš suardytų kapų, priklausantys ne mažiau kaip 12 individų. Patalpos R dalyje, vos 10 cm gylyje atkastas 1,4 m pločio, 30 cm aukščio pamato fragmentas, mūrytas iš netvarkingai sudėtų plytų ir kalkių skiedinio. Mūro aplinkoje ir po juo aptikti netvarkingai sumesti žmonių kaulai.

Patalpos V dalyje kastas juodos žemės, maišytos su žvyru ir žmonių kaulais, sluoksnis II. Jame vyrauja vaikų kaulai (ne mažiau kaip 21 individo). Sluoksnio apačioje aptikti griautiniai kapai. *Kape 1* rastas apie 40 metų moters skeletas. Mirusioji palaidota aukštielninka, galva į V, ištiestomis kojomis. Dešinė ranka ištiesta ir priglausta prie juosmens, kairė sulenkta krūtinės srityje. Į V nuo kapo 1, maišyto smėlio sluoksnyje aptikti dar 2 kapai. Mirusieji palaidoti galvomis į V. *Kape 2* buvo apie 40 metų vyro skeletas. Mirusysis laidotas aukštielninkas, ištiestomis kojomis, krūtinės srityje sulenktomis rankomis. *Kape 3* rastas apardytas 5–6 metų vaiko skeletas. Nuėmus kapus 1–3 pasiektas įžemis – stambus žvyras ir lauko rieduliai (sluoksnis III). Jame aptikti pavieniai žmonių kaulai, pasiekta pamatų, sumūrytų iš stambių akmenų, apačia.

9,6x1,2 m dydžio *patalpa 3* yra siauro priestato R gale. Tyrimų metu joje išskirti 3 kultūrinio sluoksnio horizontai. 30–40 cm storio sluoksnis I yra pilka žemė su statybinėmis griuvenomis, anglimis, XVIII–XIX a. buitinės keramikos, stiklinių butelių šukėmis. Jame aptikta žmonių ir gyvulių kaulų. Giliau esančiame 20 cm storio tamsiai pilkos žemės sluoksnyje II buvo žmonių kaulų iš suardytų kapų. Patalpos R dalyje pasiektas maišyto smėlio sluoksnis.

60–75 cm gylyje kasta juoda žemė su žmonių kaulais, buitinės keramikos, stiklo šukėmis, statybinėmis šiukšlėmis – sluoksnis III. Patalpos R dalyje 75 cm gylyje pasiektas su-

2 pav. Patalpa 2 tyrimų metu. R. Žukovskio nuotr.
Fig. 2. Room 2 during the excavation.

3 pav. Kapas 6 patalpoje 4. R. Žukovskio nuotr.
Fig. 3. Burial 6 in room 4.

plūktas kalkių skiedinio ir smulkių griuvenų sluoksnis. Šiame gylyje (H_{abs} 95,50 m) pasiekus P sienos pamato apačią, tyrinėjimai buvo nutraukti nepasiekus įžemio.

Centrinėje 4,6x3,25 m dydžio ***patalpoje 4*** tyrimų metu išskirti 3 kultūrinio sluoksnio horizontai. Sluoksnį I sudaro 50–60 cm storio supiltinis gruntas: tamsai pilka žemė, statybinės ir buitinės XX a. šiukšlės. Patalpos P dalyje, tamsiai pilkos žemės, smulkių griuvenų ir žvyro sluoksnyje II aptikti 4 griautiniai kapai. Mirusieji laidoti galva į V. *Kape 1* buvo apie 40 metų vyro skeletas, kurio išlikusi viršutinė dalis. Mirusiojo rankos sulenktos ant juosmens. *Kape 2* aptiktos skeleto dalys: blauzdikauliai, dešinysis šlaunikaulis, keletas slankstelių, kairioji mentė. Mirusiojo amžius ir lytis nenustatyti. *Kape 3* rastas apie 40 metų vyro skeletas be kaukolės. Mirusiojo kojos ištiestos, rankos sulenktos ant juosmens. *Kapui 4* skiriamas nepilnas skeletas (išlikę tik kojų kaulai).

Sluoksnio II apačioje, patalpos R dalyje išryškėjo kapo duobių kontūrai su ryškiais medinių karstų pėdsakais (sluoksnis III). Duobėse aptikti 2 griautiniai kapai. Mirusieji laidoti galva į Š. *Kape 5* aptiktas 18–20 metų vyro skeletas. Mirusysis guli aukštielninkas, ištiestomis kojomis. Rankų padėtis nenustatyta. *Kape 6* buvo 30–40 metų vyro skeletas (3 pav.). Mirusysis paguldytas aukštielninkas, ištiestomis kojomis, ant krūtinės sudėtomis rankomis. Nuėmus šiuos kapus, pasiektas įžemis (stambus žvyras).

2009 m. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais prie senosios zakristijos R sienos pamatų vykdyti pamatų sanavimo darbai, kurių metu iškastos 70 cm pločio, 1–1,1 m gylio tranšėjos. Bendras tranšėjų ilgis siekia apie 20 m. Po 50 cm storio XX a. statybinių griuvenų, šiukšlių, žvyro sluoksniu buvo juodos žemės su kalkių skiedinio trupiniais ir smulkiomis griuvenomis sluoksnis, stebėtas iki projektinio gylio. Jame archeologinių radinių nerasta.

The building complex of the Churches of St Francis of Assisi, St Bernardine of Siena (Bernardine), and St Ann and the Bernardine monastery in Vilnius

In 2009 the APC conducted excavations on the grounds of the building complex of the Churches of St. Francis of Assisi, St Bernardine of Siena (Bernardine), and St. Ann and the Bernardine monastery at Maironio Street 6, 8, and 10 in Vilnius. Four basement rooms (Fig. 2) with a total excavation area of 55.6 m^2 were excavated inside the Holy Steps Chapel (Cha-

pel of the Stairs of Christ). 23 undisturbed or partially destroyed inhumations (Figs. 1, 3) were discovered in three rooms. The individuals had been buried at this site in the first half of the 17th century prior to the chapel's construction. Some of the bones had probably come from other places in the churchyard. No finds were discovered in surveying 14 m² near the foundations of the old sacristy's E wall during the renovation of the foundation.

Dainius Balčiūnas,
Algirdas Žalnierius

Tytuvėnų Bernardinų vienuolynas

Tytuvėnų Bernardinų vienuolynas ir bažnyčia (Kelmės r.) yra centrinėje miestelio dalyje. Vienuolyno ir bažnyčios fundatorius buvo Andrius Valavičius, valdęs Tytuvėnus 1609–1616 m. Jis 1613 m. iš Vilniaus pasikvietė vienuolius bernardinus, užrašė jiems žemės plotą, du tvenkinius ir 10 tūkst. auksinų pinigais. Iš Vilniaus atvykę vienuoliai pradžioje apsigyveno prie senosios bažnyčios, bet jau 1614 m. buvo pradėta vienuolyno ir bažnyčios statyba. A. Valavičius, nebaigęs pradėtų statybos darbų, 1616 m. mirė, o jo darbus tęsė brolis Jeronimas, užrašęs vienuoliams 17 valakų žemės ir suteikęs kitų privilegijų. Didesnioji vienuolyno pastatų dalis buvo baigta statyti 1634 m., nors vidaus apdailos darbai tęsėsi iki 1639 m., kada buvo pašventinta vienuolyno bažnyčia. Pradžioje bažnyčia buvo be bokštų. Prie bažnyčios P pusės buvo priglaustas vienuolynas su uždaru kiemu (1 pav.).

XVII a. pabaigoje – XVIII a. pradžioje, karų su švedais metu, vienuolynas ir bažnyčia

1 pav. Tytuvėnų Bernardinų vienuolynas iš R. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 1. The Tytuvėnai Bernardine monastery from the E.

